

Phát huy vai trò của gia đình trong giáo dục đạo đức, lối sống cho thế hệ trẻ trong bối cảnh hiện nay

Hoàng Thị Giang

ThS. NCS. Khoa Lý luận chính trị, Học viện Kỹ thuật mật mã

Received: 1/6/2024; Accepted: 5/6/2024; Published: 12/6/2024

Abstract: The strong impact of the 4.0 industrial revolution and international integration has changed many important values in human life. When many moral values are being eroded and negatively impacted by globalization and international integration, ethical and lifestyle education for the young generation is an issue with profound theoretical value and practical significance. Within the framework of the article, the author presented a number of theoretical issues about moral and lifestyle education. Based on the analysis of the family's role in moral and lifestyle education for the young generation, the author proposes some solutions to promote the family's role in moral and lifestyle education for the world.

Keywords: Role, family, education, ethic, life style, younger generation...

1. Đặt vấn đề

Gia đình là môi trường quan trọng để hình thành, nuôi dưỡng và giáo dục nhân cách con người. Gia đình không chỉ là môi trường sống đầu tiên và quan trọng nhất của mỗi con người mà còn là một thiết chế xã hội, chịu sự tác động của hệ thống chính sách và những biến đổi của xã hội. Quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế đã đem lại cho Việt Nam những thành tựu rất quan trọng trong phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội. Kết quả của công cuộc đổi mới đã giúp hàng triệu hộ gia đình thoát nghèo; đời sống vật chất, tinh thần của đại bộ phận gia đình Việt Nam được nâng cao nhưng đồng thời cũng nảy sinh những thách thức đối với hạnh phúc và sự bền vững của gia đình Việt Nam, trong đó có vấn đề về lối sống và giáo dục gia đình (GDGD). GDGD giữ vai trò quan trọng đối với sự hình thành, phát triển và hoàn thiện nhân cách mỗi con người. Trong GDGD, giáo dục đạo đức, lối sống cho thế hệ trẻ là một nội dung đặc biệt quan trọng. Chính vì vậy, bài viết hướng đến phân tích vai trò của gia đình đối với giáo dục đạo đức, lối sống cho thế hệ trẻ hiện nay.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Vai trò của gia đình trong giáo dục đạo đức, lối sống đối với thế hệ trẻ

2.1.1. Gia đình là môi trường giáo dục đầu tiên và suốt đời tác động đến con người một cách trực tiếp và toàn diện nhất

Tiếp cận từ cơ sở lý luận giáo dục, có thể hiểu GDGD là toàn bộ những tác động của gia đình đối với sự hình thành và phát triển nhân cách con người, trước hết của lớp người trẻ trong mối quan hệ với các môi trường giáo dục khác ngoài gia đình. Đây chính là

chức năng giáo dục xã hội hóa của gia đình.

GDGD có đặc điểm riêng là gắn liền với quá trình chăm sóc, nuôi dưỡng; giáo dục bằng tình yêu thương ruột thịt bởi những mối quan hệ thân thiết giữa vợ chồng, cha mẹ, ông bà, anh chị em; trong đó, giáo dục đạo đức, lối sống, cư xử có phép tắc, trên kính dưới nhường, hòa thuận anh em là điều cốt lõi của mọi gia đình không phân biệt đẳng cấp, giàu nghèo, dù ở nông thôn hay thành thị.

2.1.2. Cùng với việc trao truyền kỹ năng sống, kỹ năng lao động sản xuất, giáo dục đạo đức là nội dung quan trọng nhất của GDGD truyền thống và đặc biệt là GDGD trong thời kỳ công nghiệp hóa và hội nhập quốc tế hiện nay

Đối với GDGD, giáo dục đạo đức, lối sống là nội dung quan trọng nhất. Bởi, sự phát triển toàn diện của nền giáo dục hiện đại luôn là sự phối hợp hài hòa giữa GDGD – nhà trường và xã hội. Giáo dục nhà trường chủ yếu trang bị cho thế hệ trẻ kiến thức, hiểu biết về các lĩnh vực chuyên môn như: khoa học tự nhiên, khoa học kỹ thuật, khoa học xã hội và nhân văn, y học... Giáo dục xã hội cung cấp cho thế hệ trẻ kỹ năng sống, phương thức ứng xử đối với những hiện tượng khác nhau của đời sống xã hội. Trong khi đó, GDGD chủ yếu hướng đến các giá trị đạo đức, lễ sống, hướng con trẻ tới những chuẩn mực đạo đức hay, lễ sống đẹp. Nhờ đó mà trẻ có sự phát triển đầy đủ nhất, toàn diện nhất.

2.1.3. Gia đình có vai trò quan trọng trong việc nuôi dưỡng, giáo dục, nâng đỡ suốt đời người, là môi trường để hình thành và phát triển nhân cách, là nơi để rèn luyện lối sống có đạo lý, có tình người

Với mỗi chúng ta, gia đình là tổ ấm, là bến đỗ bình

yên, là trường học đầu tiên hình thành, phát triển nhân cách, đạo đức, lối sống của mỗi con người. Để môi trường gia đình thực sự lành mạnh, an toàn và ấm áp cho mỗi cá nhân phát triển toàn diện cần có sự chăm lo, vun đắp của mỗi thành viên gia đình, sự ủng hộ, đồng thuận của cộng đồng và sự hỗ trợ, tạo điều kiện của Nhà nước thông qua hệ thống pháp luật và các chủ trương, chính sách về gia đình.

Trong những năm qua, Đảng và Nhà nước Việt Nam đã ban hành nhiều chủ trương, chính sách, pháp luật về gia đình nhằm phát huy các giá trị truyền thống tốt đẹp của gia đình Việt Nam, xây dựng gia đình Việt Nam no ấm, tiến bộ, hạnh phúc và phát triển bền vững. Tuy nhiên, cùng với sự phát triển của đất nước, bên cạnh những thành tựu to lớn đạt được trong việc nâng cao chất lượng sống của các gia đình Việt Nam, vẫn còn đó nhiều vấn đề cần quan tâm, giải quyết như: tình trạng ly hôn, ly thân, tảo hôn, phụ nữ lấy chồng nước ngoài qua môi giới bất hợp pháp, mua bán người... diễn biến phức tạp; tệ nạn xã hội vẫn đang tiếp tục xâm nhập vào gia đình đặc biệt là giới trẻ; vấn đề bạo lực gia đình, xâm hại trẻ em nghiêm trọng gây lo lắng, bức xúc trong dư luận xã hội ...

2.1.4. Gia đình Việt Nam truyền thống chú trọng xây dựng nếp nhà với gia đạo, gia phong và gia lễ

Trong truyền thống, gia đình Việt Nam rất chú trọng xây dựng nếp nhà với gia đạo, gia phong và gia lễ. Gia đạo là đạo đức của gia đình lấy chữ “hiếu” làm đầu. Gia lễ là phép ứng xử của con người theo một nguyên tắc có tôn ti trật tự theo lễ tiết. Gia lễ, gia đạo được hình thành qua nhiều năm, nhiều đời thì tạo nên gia phong. Nói cách khác, gia phong hình thành từ mối quan hệ giữa con người với con người, từ lòng nhân ái, tình yêu thương, thuần phong mỹ tục của dân tộc được thấm đậm trong tâm hồn mỗi con người của gia đình, dòng họ; bởi vậy, nó mang tính nhân văn cao cả, đòi hỏi mọi người tu dưỡng theo khuôn phép kỷ cương của một gia đình, một dòng họ.

2.1.5. Giáo dục gia đình có vai trò quan trọng thông qua phương pháp nêu gương

Nói gương là một trong những phương pháp giáo dục đạo đức, lối sống mang lại hiệu quả tích cực cao nhất. Thế hệ trẻ có thể học tập tấm gương đạo đức, lối sống của những vĩ nhân, những nhân vật nổi tiếng, của thầy cô, bạn bè xung quanh, nhưng trên hết và trước hết, là tấm gương từ những người thân trong gia đình, như: ông, bà, bố, mẹ... Trong mỗi gia đình, con cái chính là tấm gương phản chiếu của ông, bà, bố, mẹ. Do đó, ông, bà, bố, mẹ có lối sống tốt, cách ứng xử hay, và đẹp sẽ ảnh hưởng tích cực tới sự hình thành

đạo đức, lối sống của con trẻ và ngược lại.

2.2. Giải pháp phát huy vai trò của gia đình trong giáo dục đạo đức, lối sống đối với thế hệ trẻ hiện nay

2.2.1. Đề cao vai trò GDGD trong bồi dưỡng đạo đức, lối sống cho thế hệ trẻ

Gia đình luôn là nhân tố tích cực thúc đẩy sự phát triển của xã hội thông qua việc thực hiện các chức năng quan trọng của gia đình đó là: tái tạo sản xuất ra con người; tái tạo sức lao động, sản xuất ra của cải vật chất và cũng là nơi gìn giữ và phát huy giá trị tinh thần cao quý của dân tộc; là tổ ấm đem lại hạnh phúc, yêu thương, chia sẻ vui buồn, luôn đảm bảo những điều kiện tốt nhất, an toàn nhất cho mỗi con người. Bên cạnh vai trò đó, gia đình còn là môi trường sống, môi trường giáo dục đầu tiên để mỗi cá nhân hình thành, hoàn thiện nhân cách, đạo đức, lối sống.

Vai trò giáo dục trong gia đình giữ vị trí chủ đạo trong sự hình thành và phát triển nhân cách con người, kết hợp giáo dục từ nhà trường và xã hội. Mỗi cá nhân, từ khi lọt lòng mẹ đến khi trưởng thành, chúng ta được dạy từ lời ăn, tiếng nói, từ cách ứng xử với ông bà, cha mẹ, anh chị em, với cộng đồng thế nào cho đúng, cho lễ phép. Khi bước chân vào cánh cửa nhà trường, môi trường giáo dục nhà trường, bên cạnh việc dạy chúng ta kiến thức văn hóa, khoa học, kỹ thuật thì giáo dục đạo đức, lối sống vẫn là nội dung quan trọng để mỗi cá nhân hình thành nhân cách. Trong môi trường giáo dục, khẩu hiệu mà chúng ta thường gặp đó là: “tiên học lễ, hậu học văn”. Một cá nhân trước tiên phải có nhân cách tốt, có đạo đức, làm điều thiện, biết chăm lo cho bản thân, gia đình và rộng hơn phải biết thương yêu đồng loại; biết ứng xử làm sao cho văn hóa, văn minh nơi công cộng.

2.2.2. Khai thác, phát huy giá trị truyền thống văn hóa gia đình Việt Nam làm nền tảng xây dựng phát triển con người trong thời kỳ mới

Gia đình là tế bào của xã hội, là môi trường quan trọng hình thành, nuôi dưỡng và giáo dục đạo đức, phẩm chất, nhân cách con người; bảo tồn và phát huy văn hóa truyền thống tốt đẹp, chống lại các tệ nạn xã hội, tạo nguồn nhân lực phục vụ sự nghiệp xây dựng và bảo vệ đất nước.

Trải qua quá trình hình thành và phát triển, cấu trúc gia đình và quan hệ trong gia đình Việt Nam đã có nhiều thay đổi, nhưng những chức năng cơ bản của gia đình vẫn tồn tại bền vững và không ngừng hoàn thiện, phát triển. Văn hóa gia đình Việt Nam được hình thành và phát triển với những chuẩn mực giá trị tốt đẹp góp phần xây dựng bản sắc văn hoá dân tộc, được gìn giữ, vun đắp và phát huy trong suốt quá trình lịch sử đấu

tranh dựng nước và giữ nước. Trong xu thế hội nhập quốc tế và phát triển, gia đình và văn hóa gia đình Việt Nam có nhiều thay đổi (cả yếu tố tích cực và tiêu cực), song những truyền thống cốt lõi văn hóa vẫn tồn tại và không ngừng được vun đắp đó là: *Truyền thống hiếu học; Sự gắn bó các thành viên trong gia đình; Ông bà mẫu mực, con cháu hiếu thảo; Thành kính tổ tiên; Yêu nước, đoàn kết cộng đồng, tương thân tương ái...* Đảng và Nhà nước ta luôn quan tâm đến công tác gia đình, mục tiêu “Xây dựng gia đình Việt Nam no ấm, tiến bộ, hạnh phúc, thực sự là tổ ấm của mỗi người, là tế bào lành mạnh của xã hội”, bảo tồn, phát huy giá trị văn hóa truyền thống gia đình Việt Nam, trong những năm qua được cụ thể hóa bằng nhiều chương trình, hành động thiết thực.

2.2.3. *Gìn giữ, phát huy nét đẹp văn hóa truyền thống của gia đình, hình thành giá trị văn hóa mới*

Gia đình phát triển bền vững không chỉ là niềm hạnh phúc cho mỗi người, mỗi nhà mà còn là nhân tố quan trọng góp phần xây dựng xã hội lành mạnh, hình thành lối sống đẹp, nếp sống văn minh, ứng xử văn hóa. Trong quá trình hội nhập quốc tế, xã hội không ngừng vận động, phát triển, trước tác động bối cảnh xã hội, các giá trị văn hóa truyền thống gia đình Việt Nam cũng có xu hướng biến đổi từ mô hình gia đình truyền thống sang gia đình với những đặc điểm mới để thích nghi xu thế xã hội đương đại, theo đó, nhiều giá trị văn hóa truyền thống gia đình cũng thay đổi. Vậy, để hướng tới mục tiêu xây dựng gia đình bền vững, đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước, chúng ta không ngừng học tập, tiếp thu những truyền thống tốt đẹp của gia đình truyền thống, từ đó hình thành giá trị mới của gia đình hiện nay hướng đến xây dựng gia đình dân chủ, bình đẳng, tiến bộ, hạnh phúc; phát huy vai trò, ý thức cá nhân trong xây dựng gia đình bền vững.

2.2.4. *Xây dựng gia đình văn hóa thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế*

- Tiếp tục đẩy mạnh thực hiện Chiến lược gia đình Việt Nam, nâng cao chất lượng các phong trào xây dựng đời sống văn hóa cơ sở.

- Phát huy vai trò, trách nhiệm của các tổ chức đoàn thể trong thực hiện, tuyên truyền, động viên, khuyến khích xây dựng các mô hình: “gia đình hiếu học”, “gia đình trẻ hạnh phúc”, “gia đình nhiều thế hệ chung sống mẫu mực”; hiếu thảo với cha mẹ, ông bà và chăm sóc, giáo dục con cái chăm ngoan. Tăng cường tổ chức các hoạt động văn hóa, văn nghệ có ý nghĩa nhân kỷ niệm Ngày Quốc tế hạnh phúc, Ngày Gia đình Việt Nam, Ngày Quốc tế phòng chống bạo lực đối với phụ nữ và trẻ em...

- Tăng cường bồi dưỡng, giáo dục kỹ năng sống cho các thành viên trong gia đình, nhất là giới trẻ. Kỹ năng sống của mỗi thành viên tốt sẽ giúp các thành viên đó vững tin trong cuộc sống, phát huy tối đa khả năng của mỗi cá nhân, từ đó duy trì trạng thái khỏe mạnh về mặt tinh thần, có hành vi phù hợp. Trong xã hội đương đại, cuộc sống luôn vận động, đòi hỏi mỗi cá nhân, thành viên gia đình phải không ngừng vận động, tiếp nhận, cập nhật thông tin và hoàn thiện giá trị của mình.

3. **Kết luận**

Giáo dục đạo đức, lối sống trong gia đình giúp các thành viên trong gia đình hiểu được đạo lý, trung hiếu, tiết nghĩa, hòa thuận, thương yêu nhau. Mỗi thành viên biết hướng thiện, cảm thông và sống vị tha, cư xử đúng mực, có lối sống lành mạnh; giáo dục nề nếp gia phong, có ý thức giữ gìn và phát huy các giá trị văn hóa, truyền thống tốt đẹp của gia đình, con cháu hiếu thảo, kính trọng, chăm sóc, phụng dưỡng ông, bà, cha, mẹ; ông bà sống gương mẫu, chăm lo, dạy bảo con, cháu trở thành người có ích cho xã hội. Giáo dục đạo đức, lối sống trong gia đình, hướng tới giáo dục các thành viên trong gia đình, đặc biệt là tới thế hệ con cháu những điều hay, lẽ phải, luân thường, đạo lý trong quan hệ gia đình, hàng xóm, láng giềng như: trong cuộc sống hàng ngày, ai nấy đều hiếu đễ với cha mẹ, chú bác, anh chị, tình nhà gắn bó; đối với xóm làng phải hòa thuận, cư xử đúng mực, đoàn kết, tương thân, tương ái, giúp đỡ lẫn nhau, nhất là những lúc gia đình gặp khó khăn.

Tài liệu tham khảo

1. Hoàng Phê (2017), *Từ điển tiếng Việt*, NXB Hồng Đức, Hà Nội.
2. Phạm Minh Hạc (2010), *Tư tưởng Hồ Chí Minh - Phương pháp luận nghiên cứu con người, Tập 2, Hồ Chí Minh từ đạo đức truyền thống đến đạo đức cách mạng*, NXB Khoa học Xã hội, Hà Nội.
3. Nguyễn Xuân Trung (Chủ biên), Lê Thị Thu Hồng, Trần Thị Hoi, Lê Thị Hằng (2019), *Giáo dục đạo đức, lối sống trong gia đình và cộng đồng Việt Nam hiện nay theo tư tưởng Hồ Chí Minh*, NXB Lao động - Xã hội, Hà Nội.
4. Bạch Nga (2022), *Vai trò của gia đình trong giáo dục đạo đức, lối sống cho thế hệ trẻ*, <https://baovinhphuc.com.vn/tin-tuc/Id/78955/vai-tro-cua-gia-dinh-trong-giao-duc-dao-duc-loi-song-cho-the-he-tre>
5. Nguyễn Thị Kim Dung (2015), *Giáo dục đạo đức, lối sống văn hóa, lý tưởng cách mạng cho thế hệ trẻ hiện nay theo tư tưởng Hồ Chí Minh*, NXB Lao động Xã hội, Hà Nội.